

Præstekaar og Kirkeeje

i vestslesvigske Sogne i 16. og 17. Aarhundrede.

Ved **Thade Petersen.**

I Marts 1649 sendte den nysudnævnte Provst i Lø Herred og Ballum Birk, Pastor Ingvard Niels Mulvad, et lille Hæfte ud til Provstiets Præster. Det var indhæftet i graat Omslag, der bar Paaskriften »Prouste Bog udi Løherret, hvorudi a[ll]e Præsters oc Geistligis wisse oc uvisse Indkomst oc aarlig Oppbørsel under hvers egen Haand rictig oc sandferdeligen er optegnet, som wi det for Gud oc alle gode Mennisker ville antsvare oc vere bekient. Anno 1649«. Han skrev først selv om Ballum Kalds Indtægter og Forhold og lod det derefter cirkulere mellem Præsterne og Degnene i følgende Rækkefølge: Mjolden, Døstrup, Visby, Randerup, Rømø, St. Clemens Sogn paa Amrum og Vesterland, Før. Meningen med det synes at have været at samle de ønskede Oplysninger til Brug paa Provstekontoret. Da disse Indberetninger er 118 Aar ældre end dem, som H. Weitemeyer i sin Tid fandt i Ribe Kathedralskoles Arkiv og gav et Uddrag af i »Sønderjydske Aarbøger« 1910, har de allerede ved deres Ælde nogen Interesse. Dertil kommer, at der i Beretningerne fra 1767 intet findes fra flere af de her nævnte Sogne, og at de omhandler helt andre Forhold. Lø Herreds Provstebog findes i Landsarkivet i Viborg. Samme steds findes, til Dels noget udførligere, Indberetninger fra Præsterne i de samme nordslesvigske Sogne, indsendt 1693 efter kongelig Oversekretær Mathias Moths Befaling af 11. April nævnte Aar, desuden

endnu en — betydeligt udførligere — fra Rømø skrevet paa Grund af kongelig Befaling af 1. Februar 1690 og endelig en »Jord Bogh och Koleie« fra 1588 fra Kirkerne i Døstrup, Mjolden, Ballum, Skads, Hjerpsted, Daler, Møgeltønder og paa Rømø, som laa under Ribe Stift og Ærkedegnens Provsti.

I alt dette er der adskilligt, der giver Oplysning om daværende kulturelle og økonomiske Forhold, om senere forsvundne Bosteder, om Antallet af Gaarde i en Række Landsbyer og desuden en Del Marknavne, særlig i Daler og Møgeltønder Sogne.

I det følgende vil først Provstebogen fra 1649 blive gengivet fuldstændig og i sin originale Ret-skrivning dog med Nutids Anvendelse af store og smaa Bogstaver. Sognene paa Amrum og Før udelades dog. Indberetningerne fra 1693 vil der kun blive givet Uddrag af — til Dels i Fodnoter — for saa vidt der findes noget i dem, der er nyt eller afvigende fra det i Provstebogen. Af Indberetningen af 1690 fra Rømø vil det blive gengivet, der hverken findes i Provstebogen eller i Indberetningen fra 1693. Endelig vil der blive givet et saa tro Aftryk af Jordebogen fra 1588, at der faas et Billede af Ejendomsforholdet det nævnte Aar og af de Forandringer, der for de enkelte Gaarde er sket i den Tid, Jordebogen har været i Brug.

1. Provstebogen og Præsteindberetningerne.

Ballum Sogn.

a) 1649.

I Jesu Naffn.

Balgom Præstis aarlig Indkomst, bode visze oc uvisze, saa vit som designeris kunde.

1. Er her i Balgom By¹⁾ 48 hele Gaarde, oc huer Gaard yder til Præsten i rent Korn 16 Skipper Byg. Er in summa Ørter 64. Huer Ørte er 12 Skipper Byg.

Deraff udgiffuer Præsten aarlig til trende Canicker i Riber Capitel, som haffuer Jus patronatus til denne Kircke 48 Ørte Byg, huer Canick 16 Ørte, som Præsten skal lade dennem yde i Ribe paa sin Bekostning, og Omkost dertil, bode Fract oc andet kand hand neppelig betale met 8 rig. Dr. Saa beholder Præsten selff ickun 16 Ørte Byg.

2. Er her i Sognet tuende Byer, Reysby oc Bunthe, udi huilcke Byer ere 12 Gaarde. De 10 Gaarde yde til Præsten huer 21 Skip Byg, den ene 23 Skip, den sidste 12 Skip Byg. Herforuden ydis aff same Byer til Præsten 3 Tønder Rug til Brød oc Vin aarligen til Kircken.

3. Kringlum 3 Gaarde oc Bysted²⁾ it Gaard, yder tilsamen 18 Skip Byg.

4. Af Forballum ydes til Præsten 4 Ørte Byg, eftersom Halffbyen hører til Balgom Sogn etc.

Affling til Præstegaarden.

1) Mersk Hø 60 Las, somme Aaringer mindre, somme mere, thi Hafffloden gjør her tit stor Skade.

2) Rugsæd ungefer 3 eller 3½ Tønder.

3) Bygsæd 9 eller 10 Tønder.

4) Haffresæd 3 eller 3½ Tønder.

Offer paa de 3 Høytider.

Juledag ungefer 11 eller 12 rig. Dr.

¹⁾ Under Balgom By maa her være forstaaet Vesterende, Østerende, Mølby, Bodsbøl, Husum og Harknag.

²⁾ Den sidste af de 4 Gaarde der i sin Tid har ligget i Ballum Marsk. De tre var efter delvis Ødelæggelse i 1634 inden nærværende blev skrevet nedbrudt og lagt ind under de Ballum Gaarde. Bysted blev først nedbrudt og udstykket midt i sidste Aarhundrede. (S. Aarb. 1900 S. 64). Værfet, den laa paa, bærer endnu dens Navn.

Paschedag 7 eller 8 rig. Dr.

Pintzedag 7 eller 8 rig. Dr.

vndertiden mindre etc.

Quægetinde aff Lame undertiden 8, undertiden 10 etc. om Aaret.

Smørbør.

3 eller 3½ Fierdinger Smør.

Hvad Brylloper, Kirckequinder eller andet uvisse er anlangendis, kand ingen visse designation giffues derpaa, thi det falder ulige, oc Bønderne giffuer icke stort etc.

Herforuden yder de 48 Gaarde oc de 12 Gaarde huer Gaard 4 Brød, de to Parter til Præsten oc den tridie Part til Degnen.

Datum 12. Martij 1649.

M. Ingvord Niels Mulvad, Præst
i Balgom, egen Haand.

b) 1693.

Ballum Sogn, beliggendis ved Strandsiden i det høigrefelige Schackenborgske Husis Patronatus betienis nu af Peder Brodersen, som nu paa 12. Aar har været samme Menigheds uværdige Sielesørgere.

Decimantes i samme Sogn, naar heele oc halfve Gaarde regnis hver for sig, ere i Tallet 64, naar tvende halfve Gaarde regnis for en heel da [er] der 57 oc en half hvilcke ere disse følgende

- 1) 18 heele Gaarde i Østerende hvoraf en er øde.
- 2) 14 heele Gaarde i Vesterende hvoraf 3 er øde.
- 3) 16 heele Gaarde i Husum oc Bodsøl, hvoraf en half er øde.
- 4) 12 ringe halfve Gaarde i Bundtie oc Reisby.
- 5) 3 heele Gaarde i Kringlumb.
- 6) 1 half Gaard i Bysted.

Korntiende af disse forbenæfnde heele oc halfve Gaarde i Ballum Sogn er som følger:

Præsten gifvis ingen Tiende paa Agren, men efter gammel Skik oc Brug, som her paa Stedet været hafver, reen Korn paa Skippen, oc udj Byg alene, sc. af hver Gaard i Østerende, Westerende, Husum oc Bodsboell, som gjør tilhaabe 48 heele Gaarde, 16 Skipper Byg, hvilchet beløber sig i en Summa 64 Ørter, mens naar Øfrigheden deraf har faaet til aarlig Pension 48 Ørter, blifver for Præsten tilofvers ickun 16 Ørter

Herforuden faar Præsten i Ballum til aarlig		
Tiende af Bundtie oc Reissbye	20 Ø	5 Sk.
Af alle 3 Gaarde i Kringlumb faar Præsten		
icke mere til Tiende end		13 Skp.
Bysted gifver aarligen		5 Skp.
Forballum, som i forrige Tider hafver ligget		
til Ballum Sogn, men siden til Medol-		
den er henlagt, gifver endnu aarlig til		
Præsten		4 Ørter

Er saa den hele Tiende i en Summa 41 Ø 11 Skipp.

Quegtiende gifvis her ingen uden af Lamb aleene hvilcken efter en ældgammel Skick gifvis saaledis at hver heele Gaard gifver hvert andet Aar et oc hver halfve Gaard hver fiende Aar et Lamb, oc ere Gaardene lige deelte imellem Præsten oe Kircken. Til Præstegaarden ligger oc iblant Almuens [en] heel Gaards Afling, oc derforuden en liden [Eng] paa Kringelumb Marck.

Offer gifvis paa de 3 store Hoitider, oc kand [bekom]mis til Juul, naar de Søfarende ere hjemme

	17 a 18 Rdlr.
Til Paaske	11 a 12 Rdlr.
Til Pintzedag	11 a 12 Rdlr.

Julerente gifvis her ingen enten til Præsten eller Degnen.

Til Paaskerente gifvis af hver heele Gaard 15 af hvilche Degnen faar den tredie Del. S. Hans Rente gifvis her Smørbør, Ost, [Brød].

Hver heele Gaard gifver 4 Brød

Hver halfve Gaard 2 Brød

Hver heele Gaard gifver oc en liden Ost.

Af hver Koe, som samme Aar baaret eller kalffvet hafver, gifvis 2 Pd. Smør

Af hver Qvie eller Koe, som samme Aar icke kalffvet, item hver Kirkens Koe 1 Pd. Smør.

Af alt dette nyder Præsten de 2de Deelee oc Degnen den tridie, oc kand Præsten til sin Deel bekomme en half Tønde Smør.

Sær Beneficia ere her slet ingen.

Mjolden Sogn.

a) 1649.

In Nomine Jesu Amen.

Medolden Præstis Indkomst aarligen.

I. Korntiende.

Udi Medolden er 14½ Gaarde. Oc vdi Ottisbøl 8½ Gaarde. Aff disse tvende Byer bekommer Præsten aarligen Kierffuetiende aff Rug, Biug oc Haffre huer 30. Kierffue. Naar dett salte Vand ey giør oss Skaade, kand ieg i dett høyeste bekomme 24 Ørte Haardkorn. Men (diszvær) wi vdi denne Sogn lider gemeinlig Skaade huert Aar aff dett salte Vand, att nogle Aaringer som 1625, 1630, 1634 oc 1636 er Kornet gantz henskyttet som dett stod i sin beste Grøde paa Marken, att ieg ey alleniste fich ingen Korntiende, ey heller nogett aff Præstegaardens Affling. Men ellers som i forgangen Aar 1648 oc mange Aaringer

flere er dett alleniste bortskyllet, som vaar saad i lav Jord men det som vaar saad paa høy Jord lidde oc stor Skaade aff den store Blæst, der opstigede aff Vandet.

Udi Høyberg ere $3\frac{1}{2}$ Gaarde. Her saas ingen Rug men alleniste Biug oc noget lidet Haffre. Oc haffer ieg i forⁿ By ey bekommen en Skippe Korn forgangen Høst oc mange Aaringer oc slett intett. Thi de fattige Folk bekom selff slet intett Korn; thi dett bleff bortskyllet aff det salte Vand, der dett stod i sin fejerste Grøde. Somme Aaringer kand ieg Gud ske Loff bekomme aff samme By en Tønde Biug oc en halff Tønde Haffre, men der ere dog fleere Aaringer, ieg bekommer slett intett, end der ieg fanger nogett thi en temmelig Blæst opjager Floden paa deris Kornland.

Udi Forbalgom ere 7 Gaarde. Udi denne By saas ey heller nogen Ruug men alleniste Biug oc Haffre. Oc bekommer ieg i samme By ickun den halffue Korntiende, endog ieg gjør all Tienisten, thi Balgom Præst bekommer aarligen 4 Ørte Biug, hvad heller Bymændene bekommer megit eller lidett. Men ieg som er deris rette Sogne Præst, bekommer huer 60 Kierffue oc kan stundom naar Vandfloden ey gjør deris Marck Skaade bekomme 3 Tønder Biug og henved 12 Skipper Haffre, men forgangen Høst oc mange flere Aaringer ey bekom ieg Halffueparten.

II. Quægtiende.

Præsten bekommer her i Sognett alleniste Quægtiende aff Lammene oc kand (Laus Deo)¹⁾ bekomme aarligen i dett høieste 5 Lam, stundom en mindre. Men aff Følle, Kalffue oc Griise bekommer Præsten ingen Tinde.

¹⁾ Gud ske Lov.

III. Smørbørd.

Smør bekommer ieg oc Degnen aarligen (Laus Deo) i Pintzevgen 4 Fierding, huor aff Præsten beholder 3 Fierding oc Degnen den fierde. Oste bekommer ieg oc Degnen 40, aff huilche Præsten bekommer de 30 oc Degnen de 10.

Brød kand ieg (Gud skee Loff) somme Tid bekomme 60 oc Degnen 20.

IV. Offer paa de try aarlige store Fester.

Dernæst aff Kirkekoner oc Brudfolk.

1. Paa Juuledag kand ieg (Gud være loffuet) bekomme 8 slette Daler, stundom en Marck danske oc en Par Skilling meere, stundom mindre.

2. Paaskedag $6\frac{1}{2}$ slette Daler.

3. Pintzedag henved 6 slette Daler oc stundom 1 Mk. danske meere.

Offer aff Kirkekoner kand ieg nogle Aar bekomme aff 6 stundom aff 7 oc i det høyeste beregnett 2 Mk. danske aff en huer, af huilke Degnen bekommer den fierde Partt effter gammel Skich.

Offer aff Brudfolk kand ieg somme Aaringer bekomme aff 3 Par, stundom aff en Par meere, stundom aff mindre. Aff en Par fattig Folk 2 Rix Mark. Aff en Par formuendis en Rix Daler eller 2 slette Daler.

V. Medolden Præstegaards Affling.

Høe bekommer ieg (Laus Deo) naar dett giver vel 67 Læsz, Rugsæd 4 Tønder, Biugsæd 6 Tønder, Haffresæd stundom 2 Tønder stundom 3 Tønder.

Datum, Medolden Præstegaard den 4. Aprilis 1649.

Peder Pedersøn Hiortlund, wuerdig, Sognepræst til Medolden Kircke, egen Haand.

Medolden Degns aarlige Indkomst.

Foruden det som nu Degnen forbemelte tilfællis

medt Præsten faar oc bekommer aff Smørbørd oc Offer da bekommer ieg Peder Degn till Degne Rente aarligen 8tte Thønder Byg oc halff niende huer anden Aar fordi Ballom Degn faar halff Degne Rente aff Faarballom By oc faar ieg aff huer Mand her foruden en halff Gaas oc 2 Brød naar ieg faar mitt Byg. Ager eller Eng haffuer ieg aldelis intet aff i nogen Maader.

Peder Nielssøn Degn egen Haand.

b) 1693.

Fortegnelse paa min underskrefne Indkomst af Meolden Sogen, og huor mange Decimantes her er udj Sognet efter den Velbaarne Herre Hl Mathias Moth, Hans Mayts Ober secreterer sin Befaling De Dato Hafnie d. 11. April Anno 16[93].

1. Decimantes eller heele Gaarde er her i Sognet 30½ Gaard, og derforuden . . . heele og trej Ottinger vbebygget

2. Tiende bekommer ieg af Rogh, Biug, og [Hafre] huer 30. Kierf, uden af Forbalm [By] huor ieg ickun fanger huer 60 Kie[rff] den anden Deel derimod tager dj udj [Ballum].

3. Smørbøhr, eller St. Hans Rente kand [ieg] vngefehr fange 3 Ottendel Smøhr, [og] 1 Ost af huer Gaard stor eller liden, som dj self vill.

4. Offer til dj trej store Fester kand ieg f[or] huer Offerdag, den ene med den anden lignet, icke fange meere end 15 a 16 Mk. lybsk.

Jus eller Høyheden til Kircken, veed hans Høyærværdighed vell, at Øfrigheden till Trøyburg hafuer Jus vocandi,¹⁾ men Kircken hører Herre Kongen till.

At alt forskrefne er rigtig vidner jeg underskrefne.

Meolden Præstegraad d. 5. May Anno 1693.

Nicolaus Petri Hiortlundius, m. m.

¹⁾ Kaldsretten.

Døstrup Sogn.

a) 1649.

Fortegnelse paa Døstrup Præstekalds aarlig Indkomst.

I. Korntiende tager Kircken Halffueparten ved Præsten, oc effter gamle kongelige Bevillinger haffuer Sogne Mendene aftinget med Tinder oc giffe aarligen 22 Ørtig Rug oc 22 Ørtig Byg, 11 Skip i huer Ørtig. Men for Tag oc Forings Skyld tager Præsten sin Part i Kierffuer, kand somme Aar faa ligesaa meget reen Korn, vndertiden mindre oc vndertiden en ringe Ting meer, ligesom Gud lader Aaret voxte til.

I dette Døstrup Sogn ligger 7 Byer, i Døstrup By er 9½ hele Gaard, i Vinum 8 Gaard, i Tørding 2 Gaard, i Orby 2½ hele Gaard, i Lourup 8 Gaard, i Drengsted 7½ hele Gaard, i Vollum 2½ hele Gaarde.

II. Quægtidende giffues intet leffuendis vden alene Lamme. Deraff tager oc Kircken Halffueparten oc kand Præsten faa til sin Part 7 eller 8 Lamme. Aff huert Føll giffuis Præsten 1 Sk. lb., aff huert Kalff 1 dansk Skilling, aff huer tho Grisze 1 danske Skilling, tre Bisuarm 1 danske Skilling, kand beløbe sig en gandske ringe Ting. Aarlig 3 eller 4 Mk. danske.

III. Hver Offerdag 10 eller 11 slette Daler i det allerhøjeste. Barselquinder offerer, naar de gaar i Kircken 3 Sk. lb. oc deris Medfølger 1 Søsling. Kand Præsten faa til sin Part vngefehr 2 Mk. danske, thi Degen tager denn tridie Part.

Brudfolk offerer ligesom de ere formuendis. Er de rige, da giffuer Brud och Brudgom huer 1 slet Daler, men er de fattige da giffuer de huer 1 Rix Mk.

IV. Smørbør tager Degen den tridie Part. Kand Præsten faa 3 Fierdinger. Oste kand Præsten faa

til sin Part 24, thi der ere mange, som giffue ingen Oste. Den tridie Part aff Oste oc Brød tager ocsaa Degnen effter gammel Skick oc Brug. Brød faar Præsten 60, thi her ehr ocsaa mange giffue ingen Brød i Sognett.

V. Præstegaards Affling. 7 eller 8 Tønder Rug-sæd, 6 Tønder Bygsæd, 6 Skipper Boghuede, vnder-tiden 4 Skipper Haffversæd oc vndertiden aldelisz intett.

VI. Høeaffling til Præstegaarden 70 eller 80 Lasz Høø, ligesom Gud laader det voxe og giffe sin Frem-væxt. Undertiden kand Præsten icke faa offr de 50 Lasz Høø, som aff min Formands Bog kand noksom bewises. Oc alt det Høø her biergis til Præstegaar-den, er jdell Gesthøø.

Schreffuet i Døstrup Præstegaard den 6. Aprilis Ao. 1649.

Jens Michellssen Døstrup

Guds Ords thinner effter Guds Vilie til Døstrup Kircke vdi Løherret mpr.

D ø s t r u p D e g e n s a a r l i g I n d k o m s t .

Om Michaelis faar Degen i Døstrup aff Sognet feem Tønder Roug oc en Tøn Byg, om S. Joh. Dag kand Degen faa 1 Fierding Smør, 20 Brød, thi Oste. Om Jull faar Degnen tiffue halffe Giæsz oc 20 Brød. Degnen kand oc faa feem Skipper Roug oc feem Skipper Byg, oc kand Degnen faa 3 Lasz Gesthøø. Offer faar Degn aldelisz ingen, vndtagen en ringe Pendige aff Kirckequinder.

Dette bekræfftis med Degens egen Haand. Datum Døstrup den 6. Aprilis 1649.

Iffuer Jenssen
Degen
egen Haandt

b) 1693.

Efter welbaarne Hr. Ober Sekreterer Mothis Missive og hosfølgende Hs. Høyærværdigheds Befaling er min wisse Indkomstes Antegnelse som følger:

Her udj Døstrup Sogen ere 42 Decimantes, og deraf 4 som nu for Præsten ere half øde, efterdi formedelst deris Ubeboelse der af intet meere bekommis end en ringe Korntiende.

Præsten bekommer her til Korntiende hver 30. Kierf, som de fleste Aaringer ikke kand ofvergaae de 44 Ørte, Halfdeelen Rug og Halfdeelen Biug, som Ærchedegnen med Sognemændene om Kirchens Tien-de, som nyder Halfdeel wed Præsten, hafver accorderit, uden naar Aarets Grøde er god, da kand bekommis nogle faa Ørter meere.

Quægtiende bekommer jeg endnu icke uden af Lamme, og der af alleene 6 eller 7 aarlig.

Af noget Præstland bekommer jeg aarlig 1½ Tonde Korn. Til St. Hans Rente bekommer jeg aarlig henved 3 Ottendeel Smør og derhos af hver Mand een liden Ost og 2 Brød.

Til Offer om Juul kand jeg bekomme hen wed 14 eller 15 Rdlr.

om Paaske 11 Rdlr.

om Pintzedag ogsaa hen wed 11 Rdlr.

Accidentzer ere her faae og ringe; og dette saaledis at wære sandfærdigt widner jeg underskrefne

Nissenius Pedersen Wedel

Guds Ords ringe og uværdige Tienere til Døstrup
Meenighed.

Døstrup, d. 6. May 1693.

Anlangendes Kiercken, at den tilhører Hs. Kongl. Mayst. og Øfrigheden paa Trøiborg at hafve jus

vocandi, der om weed Hs. Høyærværdighed self den wisseste Beskafvenhed.

Visby Sogn.

a) 1649.

In Nomine Domini, cui Gloria et gratiarum actio in æternum.¹⁾ Amen.

Rigtig designation och Fortegnelse effter vor allernadigst Kong. Maytts gudelig oc christelig Befahling paa Wisbye Prestes aarlige Indkomst.

I. Korntiende.

Udi Wisbye Sogn findes for det første den fornemme Herre- eller Adelszgaard Troiborg, it. 3½ Byer ved Nafn Molderup 4 heele Gaarde, Wisbye²⁾ 11³⁾ Garde, Gammelbye 7³⁾ Garde och Gierderup 3½³⁾ Garde, ere til sammen 25½. Huoraff aarligen gaar Korntiende udi rein Korn: Af Troiborg 2 Tønder⁴⁾ Rug, 2 Ørtig Biug oc 4 Tønder Haffuer. Aff huer Heelgaard udi Molderup 2 Tønder Rug oc 2 Skipp Boget. Aff de andre 21½³⁾ Garde vdi Sognet aff huer Gaard 22 Schipper Biug oc 2 Schipper Rug.⁵⁾

II. Quægtiende, Smørbyrd.

Quægtiende gav aldels ingen her af Sognet. Smørbørd gaar af dette Sogn vngefehr (en ringe Ting mindre eller mere aarligen) 1 halff Tønde⁶⁾ Smør, huoraff Degnen effter gammel Schick bekommer 1 Ballie Smør. Men Oste giffues gantzske ingen

¹⁾ I Herrens Navn, hvem alene Æren og Naadens Udøvelse tilhører i Evighed.

²⁾ 1693: oc Nørby, som haffuer Ager oc Eng sammen.

³⁾ 1693: heel.

⁴⁾ 1693: Ørtig.

⁵⁾ 1693: oc dette med en lille Landskippe. Kand beløbe sig til sammen 50 Tønder oc 4 Skipp Biug oc 8 Tønder Røg 4 Skipp Røg foruden de 4 heel Gaard i Moldrup.

⁶⁾ 1693: 3 Ottendeel.

hervdi Sognet. Brød kand mand bekomme vngefahr 52, huoraf Degnen giffues 12¹⁾ Brød.

III. Offer paa de 3 høitidelige Festdage.

Giffues her vdi Sognet hver Fest Dag, vngefahr, det ene hielper det andet, 8 slette Daller.

Huad Brudfolk, Kirckequinder eller andet Vvise anbelanger, falder vlige oc er icke att schriffue om.

IV. Afling till Præstegaarden.

Rug Sæd 4 Tønder, Biug Sæd 6 Ortig, Haffr Sæd 6 Tønder, Boghued vndertiden 4 eller 6 Schipper, vndertiden intet.

Høe bekommer Præsten af sin Stafn-Enge ligestom Gud lader det voxe vngefahr 30 Lasz. Noch ligger till Præstegarden derforuden en omgraffen Eng vdi Molderup Enge, som S. welb. Peder Rantzow till Troiburg, till Præsten och Degnen pie et liberaliter²⁾ haffuer tillagd, huor paa kand voxe vngefahr 20 Lasz. Er til sammen af oc till en ringe Ting mindre eller mere, 50 Lasz. Altsammen geste Høe.

Datum Wiszbye den 7. Aprilis Anno 1649.

Johannes Erasmus Pastor Ecclia
Troiburgensis in Wisb. m. propria.

Wiszbye Degns aarlige Indkomst.

Foruden den Ballie Smør oc de Brød, som forbeholdte, fær Degnen om S. Martens Dag af hvert Par Boelsfolk 1 Schip Biug oc 1 halff Gaas oc 2 Brød. Af huer Gadhus Mand 10 Sk. lb. Beløber sig 3 Tønder Biug, 10 hele Giesz oc 40 Brød. Agger eller Sædejord haffuer Degnen gantzsche ingen, men af den

¹⁾ 1693: 10.

²⁾ fromt og gavmildt.

for ⁿ. Enge haffer hand den 5 Part, huorpaa kand groe vngefehr 4 Lasz Høe. Offer fær Degnen aldellis intet meere som en ringe Ting som Præsten af sin gode Villie vil hannem forære. Huilcket bekræftes med Degnens egen Hand. Datum at supra.

Dette bekiender jeg Peder Jepszen Degn med egen Hand.

b) 1693.

Allerydmygeligste Relation paa Wisbye Præste-Kald Intrader; som ere ringe, oc gandske slet, Sognet ere forarmet, at samme ikke kand findis armer paa 20 Miel Veys trint omkring.

— — — —

Sognepræsten nyder i Agger oc Eng en heel Gaards Affling lige med sin Naboe, som ere ganske smaa og ringe i Agger oc Eng; derforuden nyder Sognepræsten en sær Eng, som ligger iblant Molderup Enge, oc kaldiss Præste-Eng, huoraff hiergis vngefehr 13 a 14 Lass, vndertiden minder, vndertiden mehr, Grunden ere mestendeelss raadden oc forderffuit; Vdj Wissbye-Bye oc Nørbye ere 4 øde heel Gaard huoraff Sognepræstens Accidentier moxen bortgaaer.

— — — —

Til Juleoffer bekommer Sognepræsten 6 a 7 Rdlr.

Til Paaskeoffer vngefehr imod 6 Rdlr.

Ligesaa til Pintzeoffer imod 5 a 6 Rdlr.

Wissbye-Præstegaard, d. 5. May Anno 1693.

Att dette saa er oc sig forholder med Sognepræstens Kald vdj Wisby, vidner ieg vnderskrevne

Friedrich Koch

m. m.

Beretningen er skreven med fast, Navnet med ry-

stende Haand. Med samme stærkt rystende Haand er tilføjet:

P. S .

vdi 38 Aar haffuer jeg Fridrich Koch uværdig vehret Sognepræst i Visbye Sogn, oc Proust vdi Løeherridt oc Balgom-Bjirch ih 21 Aar.

Randerup Sogn.

In nomine Jesu.

En rictig Fortegnelse paa huisz Præsten wdj Rannderup Sogn haffuer aarligen till Indkomst.

I. Korntiende.

Vdi Rannderup Sogn findes ickun alleniste to smaa Byer ved Nafn Randerup och Lunde. Vdi Randerup er 8 heele Gaarde och en Ottings, vdi Lunde 4 Gaarde¹⁾, huoraff Præsten faaer aarligen Kierffuetiende aff Biug, Rug og Haffer, huer 30 Kierffuer, huilcken Tiende ieg lader affsætte paa Marcken och tillige med Præstegaardens Auffling ved min egen tinnere och tiunde lader binde och indføre, huorfor ieg ikke kand vide, huor meget Tienden kand beløbe sig i reent Korn och ey heller haffuer erfaret det endnu efftersom ieg haffuer ickun verit her paa Steden hen ved en to Aars Tid.²⁾ Men Kircken schall haffue lige saa megit aff Korntienden som Præster faaer och den giffuisz aarligen i reent Korn 14 Ørter, halff Rug og halff Biug. Dog det er her hosz at beklage, att wi (diswer) her i Sognet gemeenligen om Aaret lider stor Skade aff dett salte Vand, som offuerløber Kornet, naar det staar i sin beste Grøde och forderffuer det, ia tit och offte gandske bort-

¹⁾ 1693: Decimantes i Randrup Sogn ere 12 heele Gaarde, og en øde Gaard findes der.

²⁾ 1693: kand udj aftorsken Korn beløbe sig 14 Tønder Halfdeelen Ruug og Halfdeelen Biug.

skyller det saa viitt som Floden kommer, saasom det skeede i forgangen Aar 48, huorudoffuer ieg saa wel som andre maa nu kiøbe alt mit Sækorn och ellersz andet Korn, huisz ieg skal haffue til Hustru och et Husz fuld aff Børn och Folck derisz Føde och Underholdning som got Folck er witterligt. Gud naadelig endnu hereffter beuare osz fra saadan skadelig Vandflod och anden ulykkelig Thilfald for Christi Skyld.

II. Quægtiende.

Præsten faaer aff dette Sogn ingen Quægtiende uden alleniste aff Lamme och kand bekomme somme Aar 1 eller 2 og somme ingen, men aff Følle, Kalffue och Griisze faaer Presten ingen Tiende.

III. Smørbyrd.

Smør giffuisz her aff Sognet efftersom Bønderne haffuer Køer til, faa eller mange. Et Aar kand ieg faa 1½ Fierding et andet Aar mindre eller mere, huoraff Degnen haffuer den tredie Part. Oste giffuis 12. Deraff bekommer Presten 8, Degnen 4. Brød faaer jeg en Sneesz och Degnen 10.¹⁾

IV. Offer paa de trende store Fester om Aaret kand ieg faa huer Festdag i det allerhøyeste 4 eller 5 slette Daler.²⁾

Huad Brudfolk, Kirkequinder eller andet wuisze belanger kand ieg icke giffue nogen Fortegnelse paa efftersom saadant skeer ickun suar sielden her i Sognet, næppelig en Gang eller to om Aarit.

¹⁾ 1693: St. Hans Rente indbringer en Ottendedeel Smør og 10 Oste, hverken mindre eller meere.

²⁾ 1693: 4) Offer til Juul, Paaske og Pintzedag kand jeg hver Gang bekomme 17 eller 18 Rdlr. ret antegnet ved den ydderste Skilling. 5) Jus Patronatus hører Kongen, men Øfrigheden paa Trøyborg haver Jus vocandi. 6) Præsten der samme Steds heeder Broder Brodersen, er fød der paa Stedet og hafuer været i Tienesten nu paa det ottende Aar.

Præstegaardtz Affling.

Rugsæd 3 eller 4 Tønder, Biugsæd 5 eller 6 Tønder, Haffresæd 3 eller 4 Tønder, effter som Indtegt skeer till aarligen i Marken.

Høe bekommer ieg aff Præstegaardtz Enge ligesom Gud giffuer timeligt Veerlig och lader det voxe till, 50 eller 60 Leesz, somme Aar mindre och somme mere, och meest Geest Høe. Men naar det er saadane Aaringer som i Fjor med Regn och Vodhed och det salte Vand aff Haffuet offuerløber Engene da bekommer ieg gandske lidt och det megit ont som ieg fattig Mand i dette Aar haffuer well erfarit, idet ieg haffuer mist aff saadant ont Høe baade Faar og Fæ som Gud haffde giffuet mig och derudoffer geraaden i Armod och Fattigdom.

Datum Randerup den 9. Aprilis Anno 1649.

Steen Christensen

(wuærdig) Gudtz Ordzt Tienere till Randerup Kirke
wdi Løe herrit

M. pp.

R a n d e r u p D e g n s z a a r l i g e I n d k o m s t .

Foruden huisz Degnen haffuer tilfellsiz af aarlige Indkomst med Presten som forberørdt er, da bekommer hand till Degne Rente 3 Tønder Rug. Noch faaer Degnen 7 maffre Giæs og 4 Brød med huer Gaaesz. Agger eller Sædejord haffer Degnen intet vist liggende till Degne bolit uden alleniste en liden Tofft ved Huset huor udi kandd falde 1 Skippe Korn. Høe haffuer hand to Leesz till en Koe. Offer bekommer Degnen ingen paa de trende høytillige Fester uden en ringe Ting Præsten aff sin gode Villie giffuer hannem, ellers haffde hand den tredie Part aff det Offer som Kirke Quinder giffuer, hvilket skeer her i Sognet sialden.

Dette stadfæster Degnen selff med egen Haand underskreffuet.

Datum ut supra

Hans Ebbesen, Degn
egen Haand.

Rømø Sogn.

a) 1649.

In nomine Domini.

Fortegnelse paa Rømø Præstis aarlig Indkombst visse och vuisse som effterfølger:

1. Er her paa Rømø Synden Kierche som er belegende vnder Ribberhuusis Lehn 12 smaa Gaarde meget ringe baade paa Sædeland och Merskegrund¹⁾ vdaff den Aarsag att Sanden och Biergene forderffuer Landet.

2. Er her paa Rømø Norden Kierche belegende vnder Haddersleffhuusis Lehn 6 smaa Gaarde och 2 Cappittels Gaarde,²⁾ vdaff dise for^{ne} nyder Presten icke meere hosz Sognemendene end en halff Gaardt alleeniste vdi Merskegrund och aldeelis inttet vdi Aggeriordt, huilchet ieg haffuer met dem Synden Kierche vnder Ribberhuusz belegende och icke itt Fod Norden Kierche enten vdi Agger eller Eng. Huis andet vise och vuisse er som effterfølger.

I. Korntiende.

Giffuer aarlig Kierffuetiende, som di selff vdsetter som dem selff best lyster, och skeer vnder-tiden Presten eller Kierchen ickun passelig Rett. Wdi reen Korn kand beløbe sig aarligen til Presten den ene Aar hielper det andet 9 eller 10 Tynder.

¹⁾ 1693: Ager og Engjord.

²⁾ 1690 og 1693: 2 Gaarde, som hører under Kronen.

II. Quegtiende.

Er her aldeeles inttet [att] bek[omme] vden alleene aff Lamme som Presten nyder hver 30. Aarligen 7—8.

III. Smørbørdt.

Kand Presten bekomme aarligen en halff Tynde, en Pundt offuer eller vnder kand iche vides. Hosfølgende nogle smaa oste vngeferdt 12.¹⁾

IV. Offer.

Offer paa de 3 store Fester. Juuledag, daa er Skibsfolkene hjemme — 8 Rdlr. Paaske och Pintzedag, daa er iche mange vden Quindefolk hiemme hver Fest 4 eller 5 Dlr.

V. Præstegaards Affling.

Haffuer Presten ingen Sæd enten vdi Agger eller Toffteioridt vden en liden Toft beligende ved Kirchen, som Sæden der vdi kand falde aff itt slags Korn och andet 16 Skipper, och der met inttil videre faar ieg att lade mig nøye, dog baade mit och Bوندens naar Heede och Brynde paakommer, kand iche Sæden igien bekommes. Høet vdaff Merskegrund aarlig aff och til, som Aarbøret er til aff och til 14 Lasz.

Dette fo[r^{ne} visse och] vuisse vil och kand ieg met en god Samvittighed vere bestandig om videre behoff giøres. Dog her hos iche at forgette til min ringe Kalds Bestyrkning er mig naadigste vdaff høyløfflige Ihukommelse S. Christian den fierde effter Formeldelse S. Hans Maytz. benaadigste Breff som S. Doctor Jens Dynnesen paa min Vegne for høy Øffrighed, Breffuen dateret Anno 1632¹⁾ belangende benaa-

¹⁾ 1693: tre Ottinger Smør og nogle faa Oste.

¹⁾ 1693: 18. Junii.

digen, vdaff Møgelltynder, aarligen 3 Tynder Rug och 3 Tynder Biug,¹⁾ som vaar mig en stor Hjelp til den gamble Præstequinde som ieg paa 21. Aar haffuer giffuen aarligen och endnu giffuer for hendes Liffstid en stor Opholdt, mens vdi samme S. høyloffliche hans Maytz. Breff vaar mig forundt Norden Kierche aff de 5 smaa Byer af huer Bye, som ieg (miszundt) aff Haddersleffhuuses Tienere endnu indtil videre iche haffuer bekommet, dog leilighed vdi fordums Tide vaar passelig met Skiffardt och Fiskeri saa her vaar vdi min Tid 32 Øffre²⁾ som gaff Præsten aarlig aff huer Fiskerøfffer en halff Tusinde Skulder, och nu iche findis i det ringeste een, som er Præsten en stor Skade.

Store Skibbe anlan[gendis vaar i sin] Tid her paa Rømø [..... aff huilche] Skipperne aarlig gaff Præsten [till vnder] deeris Fraværelse vdi [Bønnen v]di Hukommelse vdaff Predikestolen godvilligen huer Julefest 1 Rdlr och [nu] vdaff vorres vmilde Fiender Suenskerne ynkeligen affbrendt saa deraff er iche beholden vden 6,³⁾ huilcket altsammen gjør mig fattige mand en stor Affbreck paa min ringe Kald, formodende alting af høy Øffrighed och høyeste Øffrighed i den beste Meening att optages. Att dette saa vdj Sandhed er som forskreffet staar paa Sandhedens Vegne bekreftis met egen Haand.

Actum Rømø den 14. Aprilis 1649.

Jens Engelbretsen

¹⁾ 1693: hvilket Beneficium nødes saa længe til Slottet kom til det høygrevelige Huus af Schack, derefter haver ingen nydt det.

²⁾ vistnok — i det mindste for en væsentlig Del — Baa-de, som »af fremmede Steder søgte Fiskerie herved Landet«. Se Ber. af 1690.

³⁾ Da Antallet af de brændte Skibe var 26 (se nedenfor) har der altsaa været 32 Skibe hjemmehørende paa Øen den Gang.

Guds Ords Tienere paa Rønmø met egen Haandt.

Degnens Leilighed belagende er gandske ringe. Alt hans Indkomst er iche offuer 10 Rixdlr.

b) 1693.

— — — —

Korntiende givis her i Kierfven, og tiender der hver 15.de Kierf, som derefter gaar til lige Deele mellem Kirken og Præsten, men som Sædelandet er meget ringe, saa er og Tiende gandske slet, hvilken Bonden selv leverer efter eget Godtykke, saasom ingen kand tælle med hannem, fordi Kornet saå ulige modnis, eftersom en Deel er heel højt og sandigt, endeel heel laugt og vandfuldt Land. Det ene Aar hielper det andet kand Præsten faa af

Rug 14 a 15 Traver

Biug 27 a 28 Traver

Havre 2 a 3 Traver

— — — —

Til Præstegaarden ligger der gandske ingen Sædejord iblandt Almuens, mens alleene tre smaa Tofter¹⁾ omkring ved Præstegaarden, i hvilke kand aarlig saaes af Rug 7 a 8 Skipp, af Biug 15 a 16 Skipper. Af Enge-jord ligger der kun en half Gaards Eng til Præsten iblandt Almuens Enge-land Synden Kirke; desforuden ligger et lidet Stykke Eng a parte til Præsten, som kaldes Øxen, paa 2 a 2½ Læs Høe; saa der kand aflis til Præstegaarden in allis 7 a 8 Læs Høe. Iblandt Almuen, Norden Kirke nyder Præsten ikke en Fod enten i Ager eller i Eng.

Offer givis paa de tre store Højtider og kand falde til Juul, da de Søfarendis ere

¹⁾ 1690: Den ene kaldes Østertoften. Den anden gammel Præstegaard. Den tredie Vestertoften.

alle hiemme	15 a 16 Rdlr.
til Paaske	5 a 6 Rdlr.
til Pintzedag	5 a 6 Rdlr.

S. Hans Rente gives her Smørbør, og kand Præsten da faa omtrent tre Ottinger Smør og nogle faa Oste.

Julerente gives her intet andet end tre Skilling Danske af hver Person, som gaar til Alters; og ellers aldeelis ingen Redsel.

Sær Beneficia ere her slet ingen, uden at i ældgammel Tid har været givet af hver Skipper, som self førde et Skibbrom 1 Rdlr. til Præsten over den sædvanlige Rættighed, som vel i fordom Tid har været et got Hielp for Sogne-Præsten, da Sø-farten her florerede, mens siden den Tid da Svenskerne Anno 1643 Skibene herved Landet, i Tallet 26, afbrendte, findes der kun 4 a 5 smaa Smakker her ved Landet og saaledis er Præstens Fordeel derved gandske liden.

— — — —

Dette sig med Rømøes Præstekald som oven skrevet, staar saa at have, vidner

Datum Rømøe d. 12. Maji Ao. 1693.

Søren Christenssøn Aagaard.

P. L. Indignus.

c) 1690.

Rigtig Specification paa Rømø Præste Kalds Indkomster efter Hs. Kongl. Mays. allernaadigst udgivne Befaling, samt derhos følgende allernaadigst forordnede Methode de dato d. 1. Februar Anno 1690.

I. Pastores et Præpositi a tempore reformationis.¹⁾

¹⁾ Præster og Provster siden Reformationen.

Hvo de allerførste Sogne Præster her paa Rømøe efter Reformationen haver været, findes her ingen skriftlig Underretning om. Saa vit jeg har kundt udforske af ældgamle Folk her paa Steden, veed mand ingen at sige af for Hr. Hans N., som dog er ingen Kundskab om, enten naar hand kom til Tienisten, eller hvor længe hand vaar ved Tienisten. De gamle har sagt mig af et Riim om hannem:

Hr. Hans kund' ikke paa Rømøe bie,
for hand kund' ikke Skriftemaal tie.

Efter hannem skal have fuldt Hr. Jesper Gundersen, som har været Sogne-Præst herpaa Steden efter hans Gravskrifts Udvisning i 51 Aar. Udi sin høye Alderdom er hand bleven blind, og blev saa fra Skadtz Meenighed i Tønderhuus Ambt beliggende, her til tienisten vocerit.

Hr. Jørgen Rasmussøn Vinter Ao. 1605 om Kyndelmisse vaar Sogne-Præst i 20 Aar og døde Ao. 1625 om Kyndelmisse. Hannem succederede

Hr. Povl Pedersen, som levede kun her 1½ Aar, og døde Ao. 1626. Efter hannem kom

Hr. Jens Engelbretsøn samme Aar, som betiente Menigheden i 45 Aar, døde Ao. 1671 om Martini. Nogle Aar før sin dødelige Afgang oplod hand Kaldet for

Hr. Jens Nielsøn Bleeg, som kom her til Stedet Ao. 1668 og døde Ao. 1677 d. 30. Junii. I hans Sted blev vocerit

Hr. Søren Christensøn Aagaard samme 1677 Aar, som ved Guds Bistand Kaldet endnu betiener. saa længe Gud behager.

IV. Ædificia.¹⁾

¹⁾ Bygninger.

1. Præstegaarden, saa vit Stuehuset vedkommer, hører Kirken til. Hvad ringe Lade-huse, som derhos findis, har den eene Præst kjøbt af den andens Arvinger.

— — — —

3. Præstegaardens Taxt, Matriculen angaaende, da er dens tilliggende Grund noksom bleven maalt og beseit, men formedelst dets Ringhed er gandske ingen Taxt derpaa sat.

4. Præstegaardens Kiøb og Værdi angaaende, da, som Stuehuset hører Kirken til, ere de øvrige ringe Lade-huse ikke af stor Importance. Den nuværende Sogne Præst betalte dem for 40 Dlr.

5. Inventarium til Præstegaarden er her gandske intet

6 og 7 findes og intet af herpaa Stedet.

V. Beneficia.

1. Mensalia ere her aldeelis ingen af.

— — — —

3. Legata ere her ingen.

— — — —

5. Fri Ildebrand og Olden er her ingen Raad til at nyde.

VI. Gravamina,¹⁾ vide!

1. Pension til Enken givis her nu ingen.

2. Pension til andre ey heller.

3. Decimantium Formindskelse i Person kand ikke klages over, men anlangendes det Engeland, som Præsten med de Sønderlands Indvaanere haver tilfælgis, kand ikke noksom beklagis, hvor det baade for Bonden og mig af Sandet og Sæe aarligen formindskis og fordervis.

¹⁾ Byrder.

4. Mangel for Høe og Fodder er her disværre! stor nok, men dog Gud bedre det, langt større

Mangel for Korn og Kierne, som Præsten saa vel som hver Mand maa kiøbe af faste Landet til sin Huusholdnings Fornødenhed. Til hvilken Mangel at ersætte kunde ikke lidet hielpe, hvis den høygunstige Øfrighed Præsten til nogen Refusion for de afgangne 6 Tønder Korn af Møgel-Tønder Huus vilde lade sig behage at forhielpe. Item stor Mangel for Ildebrand, som og maa hentis af faste Land, og i dyreste Maa-der betalís med største Besværlighed.

VII. Hospitia pauperum, Scholæ publicæ²⁾ findis her ikke.

VIII. Documenta publica, som Præsternis Indkomst kand vedkomme, findis her ingen, uden alleeniste en kongl. Benaadnings-brev af Sal. og høyloflig Ihukommelse Friderico secundo allernaadigst udstedt Aaret 1586 anlangende, at de, som af fremmede Steder søgte Fiskerie herved Landet, skulle give Præsten sin Rettighed tilligemed Indbyggerne; men saasom Fiskeriet er nu ganske nedlagt i meere end 50 Aar saa nyder Præsten og deraf aldelís ingen Fordeel ikke engang af Indbyggerne og megit mindre af fremmede.

Dette overskrevne saa i Sandhed at være, bekræfter med egen Haand

Datum Rømøe d. 11. Martii Ao. 1690.

Søren Christenssøn Aagaard.

Pastor Loci indignus.

²⁾ Fattighus og offentlig Skole.